

4. Constitution of Greece. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/research/greece-constitution.html>

5. Tsaousis Georgios. Prevailing Religion as a Factor in Enhancing the Right to Education: The Example of Educational Policy in Greece. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/14/7/837>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-28>

**IRREDENTIST RHETORIC OF POLITICAL LEADERS
IN ROMANIA, HUNGARY AND SLOVAKIA
AT THE PRESENT STAGE**

**ІРЕДЕНТИСТСЬКА РИТОРИКА ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ
РУМУНІЇ, УГОРЩИНИ ТА СЛОВАЧЧИНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

Zan M. P.

*PhD in Historical Sciences,
Assistant Professor at the Department
of Political Science
and Public Administration
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Zan M. P.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології
і державного управління
Ужгородський національний
університет
м. Ужгород, Україна*

Іредентизм (від італ. *irredento* – незвільнений; такий, що перебуває під чужим владарюванням) як політична реальність з'являється в другій половині XIX ст., у часи італійського, німецького та грецького націєтворення. В результаті двох світових воєн через зміну кордонів проблематика іредентизму знову постає на порядку денному [2, с. 59–62]. Як вектор зовнішньополітичної стратегії він представлений у діяльності окремих урядів, політичних партій та громадських рухів, що зорієнтовані на ототожнення етнічних територій з кордонами національних держав. Найбільш відомими іредентистськими проектами виступають концепти пантюркізму («Великого Турану»), «Великого Русского дома», «Великої Сербії», «Великої Румунії», «Великої Угорщини». В цьому ж контексті доречно згадати про так звані панідеї в геополітиці – пан-Америка, пан-Європа, пан-Євразія, пан-Китай, панісламізм. У нашій невеликій розвідці звернемо увагу на проявах іредентистського дискурсу в

праворадикальному політикумі Румунії, Угорщини та Словаччини, що активізувалися на сучасному етапі.

Румунія

Серед ультраправих політичних сил у Румунії, що декларують етнонаціоналістичну, націонал-консервативну ідеологію, виділяються «Велика Румунія», «Альянс за об'єднання румунів», «S.O.S. Румунія», «Нові праві» та «Партія молодих людей». Відзначимо, що після проведення парламентських виборів 1 грудня 2024 року представники «Альянсу за об'єднання румунів», які зайняли друге місце, заявили, що будуть співпрацювати виключно з «сувереністськими політичними партіями» («S.O.S. Румунія» та Партії молодих людей; разом ці 3 політичні сили здобули понад 31 % (!) голосів виборців – М.З.) з метою утворення «руху за реконструкцію Румунії». Очільниця політичної партії «S.O.S. Румунія», депутатка Європарламенту **Діана Йованович-Шошоакє** запропонувала співпрацю сувереністських партій з метою формування «уряду меншості», який візьме на себе відповідальність «за виведення Румунії з хаосу та банкрутства» [11].

Дещо раніше (березень 2022 року) лідерка політичної партії «S.O.S. Румунія» разом із трьома парламентаріями зустрічалася з послом Росії в Бухаресті, обговорюючи нейтралітет Румунії щодо вторгнення в Україну. 22 березня 2023 року сенаторка внесла законопроект про зміни до законодавства Румунії й закликала анексувати історичні землі Північної Буковини (Чернівецька область), Буджака (частина Одеської області з містами Болград та Ізмаїл), Мараморошини (східна частина Закарпатської області) та острів Зміїний [3, с. 248]. Вона різко розкритикувала Закон України «Про національні меншини (спільноти) України». Діана Йованович-Шошоакє цілеспрямовано сприяла скасуванню виступу Президента України Володимира Зеленського в парламенті Румунії 10 жовтня 2023 року й заявляла про наступне: *«Україна повністю дискваліфікувала себе, і це момент, коли міжнародна громадськість також повинна усвідомити, що Україна не заслуговує на надану їй підтримку, тому що вона є нащадком нацистської імперії, а Зеленський не може бути кимось іншим, як Гітлером»* [6]. Відтак логічним стало те, що Міністерство закордонних справ України ініціювало накладення санкцій на лідерку партії «S.O.S. Румунія».

Партія молодих людей (голова **Анамарія Гавріла**), створена 31 липня 2023 року, на виборах 2024 року здобула 6,46 % голосів (25 мандатів у парламенті). На президентських виборах політична сила підтримала **Каліна Джорджеску**, який у кінці січня 2025 року назвав Україну *«вигаданою державою»* й заявив наступне: *«Світ змінюється. Кордони будуть змінюватися. Ба більше, якщо кордони будуть*

змінюватися, то де ми перебуваємо? Отже, у нас є Північна Буковина, у нас є Буджак, у нас є Північний Марамуреш з колишнього Закарпаття, те, що залишилося від угорців, Львів, який залишиться у поляків і Малоросія...» [1].

Подібну іредентистську тезу в січні 2024 року висловив також лідер партії «Альянс за об'єднання румунів» (на останніх парламентських виборах отримала 18,01 % (64 мандати + 6 представників у Європарламенті) **Клаудіу Тарзіу**: *«Ми не будемо справді суверенними, поки не реінтегруємо румунську державу в її природних кордонах. Бессарабія має повернутися додому. Північна Буковина не може бути забута, південна Бессарабія, Герца, Закарпаття, все, що належало і належить румунській нації, має повернутися в кордони держави» [4].*

Необхідно зауважити, що партія румунських етнонаціоналістів «Нові права» (лідери **Тудор Йонеску**, **Міхай Рипця** та **Свен Моріц**) у програмному документі чітко декларує *«возз'єднання Румунії шляхом об'єднання двох румунських держав Румунії та Республіки Молдова»*. У програмі вказується про підтримку *«автохтонних румунських громад»* у Північній Буковині та Південній Бессарабії (Чернівецька та Одеська області України), долині Тімощини (історико-географічна область Сербії), Трансністрії (Придністровська Молдавська Республіка), історичній Мараморошині (північно-східна частина Закарпатської області) та на Балканах (громади аромунів, мегленорумунів та істрорумунів/влахів, які проживають у рамках сучасних державних кордонів Греції, Албанії, Туреччини, Північної Македонії, Сербії та Хорватії). Відтак у програмі «Нових правих» представлений значно ширший перелік «історичних земель» Румунії, які, на думку політиків-радикалів, необхідно інтегрувати в єдиний румуномовний простір [3, с. 248]. Про подібне йдеться і в ст. 3 Статуту політичної партії «Велика Румунія», де зазначено, що *«як впливає з назви, партія Великої Румунії проводить кампанію за мирне створення Великої Румунії в її історичних кордонах» [13].*

Угорщина

У січні 2024 року лідер угорської ультраправої політичної сили «Наша Батьківщина» (*Mi Hazánk*) **Ласло Тороцкаї** (журналіст, колишній заступник очільника партії «Йоббік», засновник організації «Молодіжний рух 64-х регіонів» та націонал-радикального руху «Гуннія»): *«Якщо державність України припинить своє існування в результаті війни, Ми Hazánk претендуватиме на Закарпаття як єдина парламентська партія» [5].* У листопаді 2022 року Ласло Тороцкаї заявляв, що в Угорщині та Польщі мають бути спільні кордони, маючи на увазі включення Закарпаття до складу Угорщини. У День незалежності Польщі (11 листопада) він опублікував фото березня

1939 року, де військові, поляк та угорець, тиснуть руку біля прикордонного стовпа на межі сучасної Львівщини та Закарпаття [10].

Зауважимо, що в Програмі політичної партії «Наша Батьківщина» зафіксовано, що Угорщина, як «*країна Святої Корони*», має зміцнювати національну ідентичність в контексті «*рівноправності націй, що живуть в Карпатському басейні. ... всі угорці ... можуть відчувати себе та свою родину частиною нашої нації, незалежно від того, де вони живуть у світі*» [12, р. 43–44]. Таким чином, ці положення партії фактично наближаються до наративів рашистської ідеології «Русского мира».

Нагадаємо, що відразу після анексії Криму лідери угорської праворадикальної політичної партії «Йоббік» **Габор Вона**, **Бейло Ковач** і **Мартон Дендеші** підтримали позицію Росії та актуалізували питання «русинсько-угорської автономії» на теренах краю. Зокрема, в квітні 2014 року депутат Європарламенту від «Йоббік» **Томаш Гауді-Надь** у своїх виступах став відкрито використовувати кремлівську риторику й на засіданні сесії Парламентської Асамблеї Ради Європи назвав Україну «штучною державою» й невербально пред'являв претензії Угорщини щодо Закарпаття, зокрема, в залі засідань він носив футболку з написом «*Крим належить Росії, а Закарпаття – Угорщині*» [8]. Подібний ревізійністський жест у листопаді 2022 року продемонстрував і прем'єр-міністр Угорщини **Віктор Орбан** під час відвідин футбольного матчу збірної Угорщини з шарфом, на якому була зображена карта дотріанонської «Великої Угорщини».

Словацька Республіка

Необхідно зауважити, що до іредентистського дискурсу румунських та угорських політиків у кінці 2024 року долучилися й словацькі ультраправі політики. Зокрема, адвокат **Мирослав Каменський** (6-й номер у списку партії «Республіка» до Європейського парламенту – М.З.) зазначив про ймовірні домовленості Володимира Путіна та Віктора Орбана щодо повоєнної долі Закарпаття й наголосив на тому, що в 1945 році населені пункти біля м. Чоп, які адміністративно належали до Чехословаччини, були передані СРСР й долучені до Ужгородського району в рамках новоствореної Закарпатської області в складі УРСР. Відтак він висловив сумнів про те, що «*вся територія Закарпатської області має належати угорцям*», натякаючи на долю Словаччини в результаті повоєнної ревізії кордонів України [9].

Прикметно, що «історичні претензії» на західну частину Закарпаття від праворадикала Мирослава Каменського з'явилися в медіапросторі відразу після публічної заяви Президента Словацької Республіки **Петера Пеллегріні**, який зауважив про необхідність переговорів між

Москвою та Києвом, де останній «буде змушений піти на територіальні поступки» [7].

Таким чином, впродовж останніх років іредентистська риторика політичних лідерів сусідніх країн активізувалася. До ідей відродження «Великої Румунії» та «Великої Угорщини» додалися територіальні претензії на частину Закарпаття з боку окремих словацьких ультраправих політиків. Занепокоєння викликає зростання електоральної підтримки правих радикалів та етнонаціоналістичних політичних сил у вказаних держав-сусідів України.

Література:

1. Березюк О. Кандидат у президенти Румунії Джорджеску назвав Україну «вигаданою державою». У МЗС відреагували. *Бабель*. Дата оновлення: 30.01.2025. URL: <https://babel.ua/news/114948-kandidat-u-prezidenti-rumuniji-dzhordzhesku-nazvav-ukrajinu-vigadanoyu-derzhavoyu-u-mzs-vidreaguvali> (дата звернення: 13.02.2025).

2. Горло Н.В. Політичні партії як суб'єкти політики іредентизму. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2015. Вип. 17. С. 59–64.

3. Зан М. Особливості етнонаціоналістичного, ксенофобського та іредентистського дискурсів крізь призму програмних документів праворадикальних партій сучасної Румунії та Угорщини. *Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин*. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 04–05 жовтня 2024 року) / Ю. Остапєць (голова редкол.); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2024. С. 245–252.

4. Лідер румунських ультраправих хоче захопити три регіони України та Молдову. *Європейська правда*. Дата оновлення: 29.01.2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/29/7178417/> (дата звернення: 13.02.2025).

5. Лідер угорських ультраправих: Якщо Україна впаде, ми вимагатимем собі Закарпаття. *Європейська правда*. Дата оновлення: 28.01.2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/28/7178386/> (дата звернення: 13.02.2025).

6. Муріна Ю. «Зеленський як Гітлер», «Україна – терористка»: румунська сенаторка Шошоаке знову відзначилась. *24 канал*. Дата оновлення: 25.03.2023. URL: https://24tv.ua/diana-shoshoake-rumunska-senatorka-nazvala-ukrajynu-teroristkoju_n2281298 (дата звернення: 28.09.2024).

7. Собенко Н. Президент Словаччини: Україна «буде вимушена піти на територіальні поступки». *Суспільне. Новини*. Дата оновлення: 15.12.2024. URL: <https://suspilne.media/903227-prezident-slovaccini-ukraina-bude-vimusena-piti-na-teritorialni-postupki/> (дата звернення: 11.02.2025).

8. Тужанський Д. Новий рівень угорського конфлікту: хто стоїть за вимогами відокремлення Закарпаття. *Європейська правда*. Дата оновлення: 12.10.2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/10/12/7072208/> (дата звернення: 11.02.2025).

9. Ультраправі в Словаччині заговорили про територіальні претензії на частину Закарпатської області. *Трибуна*. Дата оновлення: 31.12.2024. URL: <https://trubyna.org.ua/novyny/ultrapravi-v-slovachchini-zahovoryly/> (дата звернення: 11.02.2025).

10. Янковський О., Бадюк О. Заяви з Румунії та Угорщини про «поділ України» та реакція в Україні. *Radio Свобода*. Дата оновлення: 31.01.2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/novyny-pryazovu-umuniya-uhorshchyna-dilyat-ukrayinu-reaktsiyu-v-okupatsiyi/32798484.html> (дата звернення: 14.02.2025).

11. Ardelean A. Partidele se poziționează în vederea formării noului guvern și a votului la prezidențiale. *Europa Liberă România*. Дата оновлення: 03.12.2024. URL: <https://romania.europalibera.org/a/formarea-guvernului-turul-doi-prezidentiale/33224640.html> (дата звернення: 14.12.2024).

12. Parliamentary Election Program of Mi Hazánk Mozgalom. 87 p. URL: https://mihazank.hu/wp-content/uploads/2022/06/20220527-Virradat_Program-EN-1.pdf (дата звернення: 29.09.2024).

13. Statutul Partidului România Mare. România Mare. URL: <https://partidulromaniamare.ro/statut-prm/> (дата звернення: 28.09.2024).